

УДК339.92:339.135

А. Я. Гадзало,
к. е. н., Інституту агроєкології і природокористування НААН, м. Київ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

A. Gadzalo,
candidate of economic sciences, Senior Research, Institute of Agroecology and Nature Management NAAN, Kyiv

WORLD EXPERIENCE OF CROSS-BORDER COOPERATION IN THE SPHERE OF NATURE

У статті проаналізовано світовий досвід транскордонного співробітництва у сфері природокористування. Визначено, що проблема транскордонного співробітництва є актуальним питанням теорії і практики всього процесу європейської інтеграції України. Сформовано основні напрями удосконалення наукового забезпечення транскордонного співробітництва України з природокористування.

The article analyzes the world experience of cross-border cooperation in the field nature management. It is determined that the problem of cross-border cooperation is an actual issue the theory and practice of the entire process of European integration of Ukraine. The basic directions of improvement of scientific support of cross-border cooperation of Ukraine on nature use have been formed.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, природокористування, екологічна політика, навколишнє природне середовище.

Key words: cross-border cooperation, environmental management, environmental policy, natural environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Транскордонне співробітництво посідає особливе місце в системі пріоритетів України в зовнішній політиці. Європейське спрямування нашої держави відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, оскільки надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин.

Зазначимо, що проблема сучасної системи транскордонного співробітництва за європейськими стандартами та вимогами в Україні є актуальним питанням теорії і практики всього процесу європейської інтеграції України. Але на сьогоднішній день питання оцінки реального стану транскордонного співробітництва потребує детального наукового дослідження.

Транскордонне співробітництво у сфері природокористування ґрунтується на позиції міжнародного екологічного права. Його найважливішими джерелами є Декларація ООН з навколишнього природного середовища, яку було прийнято на Всесвітній конференції ООН з проблем навколишнього природного середовища (Стокгольм, Швеція); Всесвітня стратегія

охорони природи; "Декларація Ріо", яку схвалено міжнародною конференцією з навколишнього природного середовища і розвитку (Ріо-Жанейро, Бразилія) [1].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Зарубіжний досвід транскордонного співробітництва України досліджували вітчизняні науковці. Вони знайшли відбиток у численних публікаціях таких авторів, як П. Беленький, Н. Кухарська, Ю. Макогон, Н. Мікула, С. Харічков та ін. [2, 3, 4, 5]. Але повного комплексного аналізу транскордонної співробітництва у сфері природокористування на основі наукових досліджень не достатньо висвітлені в працях.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

З огляду на географічне розміщення нашої держави майже 90% областей є прикордонними, тобто а-пріорі периферійними з точки зору розвитку. Відтак, відокремлення України як самостійної держави залишило ці області без засобів розвитку, окрім потенціалу туристичної індустрії та міграційних процесів дорослого

працездатного населення до країн Європи. Рятівником ситуації, що з часом отримав статус європейського стандарту якісного розвитку прикордонного регіону, стала участь у транс-кордонному співробітництві у формі єврорегіонів, що утворювалися в партнерстві з областями європейських країн-сусідок. Також таке географічне розміщення нашої держави створило комплекс характеристик, які роблять її органічно вбудованою в систему комунікацій Європа — Азія, і єврорегіони з цього погляду є тими "містками", які допоможуть розвивати цей стратегічно важливий потенціал.

У 2015 році було проведено інвентаризацію діючих міжнародних договорів у сфері природокористування. Мінприроди здійснює транс-кордонне співробітництво в рамках 47 договорів, зокрема тих, що мають рамковий характер. На теперішній час Україна підписала двосторонні угоди із такими країнами, як Республіка Азербайджан, Сполучені Штати Америки, Канада, Федеративна Республіка Німеччина, Королівство Нідерланди, Королівство Данія, Російська Федерація, Республіка Білорусь, Грузія, Республіка Молдова, Республіка Польща, Угорська Республіка тощо.

Але варто відмітити те, що основними задекларованими напрямками транс-кордонного співробітництва в усіх єврорегіонах України та Європи як законодавчо, так і за практичним досвідом, є: економічне співробітництво, наукове, соціальне та культурно-освітнє співробітництво, розвиток транспортної та інформаційної інфраструктури, сільського господарства, співробітництво у сфері екології та в законодавчій сфері, спільне використання туристичного та рекреаційного потенціалу прикордонних регіонів областей [6]. Окремим напрямом економічної співпраці розглядається можливість створення кластерів. "У країнах-членах ЄС кластеризація є однією з умов підвищення конкурентоспроможної економіки регіонів та держави", — зазначає Левковська Л.В. [7, с. 117].

В усіх високорозвинених країнах світу визнана необхідність теоретичного обґрунтування і здійснення практичних кроків у фінансуванні екологічної політики, яка передбачає збереження природи, якість навколишнього природного середовища, раціональне використання реальних і потенційних природних ресурсів, підтримку екологічної рівноваги в природі та забезпечення умов існування для людини. У наш час в багатьох країнах світу розроблені і діють національні програми охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів. Вони

мають принципово новий характер порівняно з колишньою політикою охорони природи, яка мала обмежену сферу дії і виходила з концепції ліквідації наслідків порушення довкілля.

Україні притаманні такі екологічні проблеми, як кислотні дощі, транс-кордонне забруднення, руйнування озонового екрану, потепління клімату, накопичення відходів, особливо токсичних та радіаційних, зниження біологічного різноманіття. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції в 1986 році з її медико-біологічними наслідками спричинила в Україні ситуацію, що наближається до рівня глобальної екологічної катастрофи [8].

Зарубіжний досвід свідчить, що в перспективі розвиток ринкових відносин і конкуренції призведе до значного підвищення рівня виробництва, стимулювання енерго-і ресурсозбереження, структурної перебудови економіки України, що дозволить суттєво зменшити рівень забруднення довкілля. Робота з формування нового економічного механізму природокористування є принциповою, оскільки практично не існує вітчизняних і зарубіжних аналогів наукових досліджень у галузі економіки природокористування. Перехід України до регульованої ринкової економіки потребує змін пріоритетів у здійсненні регулювання природокористування та екологічної функції держави.

З перших днів незалежності наша держава бере активну участь у міжнародних природоохоронних заходах і реалізації екологічних програм та проектів. Транс-кордонне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища займає важливе місце у зовнішньополітичному курсі України.

Прикордонним територіям, як правило, властиве високе біорізноманіття. Тому організація цих територій матиме значний вплив на збереження різноманіття в різних природних регіонах України. Для України ця робота має велике міжнародне значення в аспекті збереження біорізноманіття в Європі і має бути продовжена протягом наступних років із поступовим становленням нині пропонованих об'єктів та введенням до цієї мережі нових міждержавних територій. Схема розташування існуючих та перспективних транс-кордонних природоохоронних територій наведена на рисунку 1.

Україна як член ООН є суверенною стороною 18 міжнародних природоохоронних угод, бере участь у 20 міжнародних конвенціях і продовжує активно працювати з іншими країнами світу над проблемами врятування нашої планети від екологічного лиха. Україна підписала 44 двосторонні міжнародні угоди і договори, насамперед із сусі-

Рис. 1. Існуючі та перспективні транскордонні природоохоронні території

Джерело: [1].

дніми країнами — Білоруссю, Грузією, Молдовою, Росією, Словаччиною та Польщею. Меморандуми про взаєморозуміння і співробітництво в галузі охорони довкілля підписані з Австрією і Фінляндією. Угода про співробітництво в галузі охорони довкілля укладена з урядом Ізраїлю, про співробітництво в галузі ядерної безпеки і захисту від радіації — з урядами Фінляндії, Австрії та Росії. Динамічно розвивається транскордонне співробітництво в галузі охорони довкілля, національних парків і біорізноманіття, раціонального використання природних ресурсів, управління водними ресурсами, токсичними відходами, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — з Данією, Нідерландами, США.

Транскордонне співробітництво в галузі ядерної та радіаційної безпеки у рамках програми ТАСІС Україна підтримує з МАГАТЕ і Європейським Союзом, а також на двосторонній основі з США, ФРН, Канадою, Швецією та Японією. З питань зміни клімату підписані Меморандум про співробітництво урядів України та Канади, а також Протокол про співробітництво з Нідерландами. Нині почалося впровадження трьох спільних проектів.

Україна є членом провідних міжнародних організацій, діяльність яких пов'язана із вирі-

шенням глобальних та регіональних проблем, охорони довкілля (ЮНЕП, ЮНЕСКО, ВООЗ та ін.). Україна бере активну участь у діяльності Європейської Економічної комісії, насамперед з її Комітетом з екологічної політики. З 1995 року Україна є членом Ради Європи — однієї з найвпливовіших організацій, в діяльності якої питання охорони навколишнього природного середовища займають важливе місце.

Незважаючи на глибоку еколого-економічну кризу в українському суспільстві, впровадження економічних методів регулювання природокористування залишається одним із першочергових завдань, оскільки від його успішного вирішення значною мірою залежить економічна ефективність народного господарства, здатність економіки України до стабільного і тривалого саморозвитку.

Для транскордонного співробітництва, на відміну від міжнародного співробітництва, характерні наявність кордону і необхідність його облаштування, а також загальне використання природних ресурсів і, відповідно, загальне вирішення спільних проблем. Транскордонне співробітництво, будучи фактором інтеграційного процесу і передумовою інноваційного розвитку, спрямоване на досягнення максимального зближен-

ня соціально-економічного розвитку регіонів, тобто на повну ліквідацію будь-яких обмежень на шляху руху товарів, робіт, послуг, робочої сили, капіталу і технологій через кордон [9].

ВИСНОВКИ

З вищенаведеного можна зробити висновок і запропонувати певні етапи розвитку транс-кордонного співробітництва у сфері природокористування:

— людство повинно перейти на нову, ефективнішу міжнародну систему управління й контролю у сфері природокористування;

— транскордонна співпраця у галузі використання, охорони і відтворення природних ресурсів є однією з важливих компонентів міжнародної співпраці;

— для ефективнішого вирішення наявних міждержавних еколого-економічних проблем у сфері природокористування, зокрема природних ресурсів, потрібно запровадити в еколого-економічний цикл наук такий науководослідний напрям, як "транскордонна екологічна інформація".

Література:

1. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/76391/rps/svitoviy_dosvid_mizhнародне_spivrobotnitstvo_sferi_ohoroni_navkolishnogo_prirodного_seredovischa

2. Беленький П.Ю. Регіональна політика збалансованого соціально-економічного розвитку / П.Ю. Беленький, О.О. Другов // Регіональна економіка. — 2005. — № 1. — С. 96—106.

3. Кухарська Н.О. Організація та розвиток транскордонного співробітництва в євро регіоні Нижній Дунай / Н.О. Кухарська // Регіональна економіка. — 2008. — № 1. — С. 13—22.

4. Макогон Ю.В. Форми и направления межрегионального трансграничного сотрудничества: монография. — Изд. 2-е, исп. и дополн. / Ю.В. Макогон, В.И. Ляшенко. — Донецк: ООО "Юго-Восток ЛТД", 2003. — 512 с.

5. Мікула Н.А. Міжрегіональне та транс-кордонне співробітництво: монографія / Н.А. Мікула. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — 395 с.

6. Замора О.М. Регіональні особливості розвитку транскордонного співробітництва.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 — Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Терещенко Т.В. — К., 2011. — С. 156—159.

7. Левковська Л.В. Формування інноваційних кластерів в Україні [Електронний ресурс] / Л.В. Левковська. — Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5902/12-Levkovsjka.pdf?sequence=1/>

8. Охорона біорізноманіття: порівняльний аналіз законодавства ЄС і України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.novaecologia.org/voecos-1062-2.html>

9. Дергачев В.А. Проблемы трансграничного сотрудничества / В.А. Дергачев, В.В. Демченко // Экономические инновации. — 2005. — № 18. — С. 26—31.

References:

1. pidruchniki.website (2017), "World experience and international cooperation in the field of environmental protection", available at: http://pidruchniki.com/76391/rps/svitoviy_dosvid_mizhнародне_spivrobotnitstvo_sferi_ohoroni_navkolishnogo_prirodного_seredovischa (Accessed 30 June 2017).

2. Belenky, P.Yu. and Drugov, O.O. (2005), "Regional policy of balanced socio-economic development", *Rehional'na ekonomika*, vol. 1, pp. 96—106.

3. Kuharskaya, N.O. (2008), "Organization and development of cross-border cooperation in the Lower Danube Euroregion", *Rehional'na ekonomika*, vol. 1, pp. 13—22.

4. Makogon, Y.V. and Lyashenko, V.I. (2003), *Formy y napravlenyya mezhrehyonalnoho trans-hranychnoho sotrudnychestva*, [Forms and directions of interregional transboundary cooperation], 2nd ed, ООО "Yuhovostok LTD", Donetsk, Ukraine.

5. Mikula, N.A. (2004), *Mizhrehionalne ta transkordonne spivrobotnytstvo*, [Interregional and cross-border cooperation], IRD NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine.

6. Zamora, O.M. (2011), "Regional peculiarities of development of cross-border cooperation", Ph.D. Thesis, Development of productive forces and regional economy, Kyiv, Ukraine.

7. Levkovskaya, L.V. (2009), "Formation of Innovation Clusters in Ukraine", available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5902/12-Levkovsjka.pdf?sequence=1> (Accessed 30 June 2017).

8. Nova ecologia (2017), "Biodiversity protection: comparative analysis of EU and Ukrainian legislation", available at: <http://www.novaecologia.org/voecos-1062-2.html> (Accessed 30 June 2017).

9. Dergachev, V.A. and Demchenko, V.V. (2005), "Problems of Cross-Border Cooperation", *ekonomycheskiye ynnovatsyy*, vol. 18, pp. 26—31. *Стаття надійшла до редакції 10.07.2017 р.*